

Z á z n a m
o historii hradu Břečtejna-Silberštejn-Zilvarštejn
a o záchraně jeho zříceniny v současnosti.

Na úpatí Krkonoš, 6 km západně od Trutnova v krásné přírodní scenérii lokality Hrádeček, u obce Vlčice stojí zřícenina hradu Břečtejna.

O jeho vzniku jsou dvě rozdílné písemné zprávy.

První zpráva o vzniku Břečtejna pochází z poloviny 15. století, kdy v manských deskách Trutnova je uváděn v roce 1455 majitelem Mikuláš (Nykl) Zilvar – člen zemanského rodu Zilvarů z Pilníkova. Tento záznam neurčuje, kdy byl Břečtejn vybudován, ale kdo byl v uvedeném roce jeho majitelem. Hrad byl vybudován již dříve, pravděpodobně jeho otcem Janem I., po 20. letech v 15. století. V roce 1421 město Trutnov dobyla vojska Jana Žižky. Zilvarové patřili mezi husity a Břečtejn měl pravděpodobně zajišťovat obranu kalicha, proti slezským nájezdům, v této části Trutnovska.

V souvislosti se vznikem Břečtejna je uváděno, že na tomto místě, kdysi stával zaniklý hrádek Stejn, o němž jsou zmínky z let 1336, spojené s osobou Otto Lepide.

Druhá zpráva o vzniku Břečtejna pochází od významného trutnovského malíře a kronikáře Šimona Hüttela, zveřejněná v „Rodopisu Zilvarů ze Silberštejna“ z roku 1593, kterou věnoval Adamu II. Zilvarovi. Výtah z této rodopisné knihy zpracoval v roce 1923 Anton Blaschka v němčině, pod názvem „Simon Hüttel's Stammbuch der Silber von Silberstein“. Zde je uváděn vznik Břečtejna v druhé polovině 11. století, praotcem Zilvarů Wolfem Ulstadtem – Silberem - Zilvarem, za doby vlády českého knížete Svyatopluka.

Toto dílo Šimona Hüttela je velmi zajímavé a hodnotné, jeho údaje však nejsou potvrzeny dalšími historickými záznamy. Z toho důvodu je zatím vhodné brát období vzniku hradu Břečtejna podle uvedené první zprávy i když by bylo potřebné, se s tímto problémem důsledněji zabývat a vyřešit správnou skutečnost.

Záhadu doby vzniku Břečtejna poskytuje také zilvarovský erb, kde hlavním znakem je hornický klín. Toto částečně předpokládá, že Zilvarové prováděli hornickou činnost v prostoru Krkonoš, podle údajů Š. Hüttela již před 15. stoletím. Tyto skutečnosti rovněž částečně ovlivňují problém o době vzniku hradu Břečtejna..

Břečtejn byl vybudován na malém prostoru strmé slepencové kře, proto nemohl být příliš rozsáhlý. Spíše se jednalo o skromný hrádek. Je také možné, že Zilvarové ještě v těch letech neměli dostatek prostředků k výstavbě rozsáhlejšího sídla. Jejich hvězda se plně rozzářila až koncem 15. a začátkem 16. století. Od té doby začali hrát stále význačnější roli, jak na poli hospodářském, tak politickém a vojenském, nejen na Trutnovsku, ale i v celých východních Čechách.

Svoji polohou byl Břečtejn těžce přístupný ze západní strany, kde vysoká svislá skalní stěna poskytovala potřebnou ochranu. Oproti tomu, východní a částečně jihovýchodní strana již tak výhodná nebyla, proto zde byl vybudován vnitřní a vnější val s příkopem, který je ještě nyní znatelný.

Je velmi problematické, že na zřícenině Břečtejna nejsou viditelné žádné pokrokové stavebně opevňovací a obranné prvky, které by odpovídaly obranným požadavkům za období husitských válek.

Z hlediska stavebně fortifikačního patří mezi hrady tzv. slezského typu, kde výstavba hradních objektů tvoří jediný celek, společně s obvodovou zdí. Ke stavbě spodní části hradu bylo použito slepencového kamene zřejmě z místních zdrojů. V horní části byl pravděpodobně dřevěný.

Podle této dřevěné části je usuzován i jeho první název Břečtejn, počestvím německého názvu Brettstein – prkenný hrad.

Jiné odlišné zdůvodnění jeho prvního názvu Břečtejn, je odvozováno od názvu rostliny břechťanu, která v té době obrůstala okolí hradu a ještě se částečně vyskytuje v této lokalitě i nyní. Toto je rovněž uváděno v různých záznamech a tak není jasný důvod původního názvu.

Různé názvy Břečtejna jako jsou Bruštejn, Brzczteay, Brzcztyn a podobně, pocházejí však z užívaného nářečí v té době.

Ve třicátých letech 16. století za Adama I., dostal hrad nový název Silberštejn, což pocházelo z německého příjmení Silber, užívané v češtině Zilvar. Současně byl používán i český název Zilvarštejn, což je doloženo i nápisem na náhrobní desce Jana st. Zilvara ze Zilvarštejna a Pilníkova na Podhoří, umístěné po levé straně zdi věže kostela sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové nad Labem. Což v současné době není již plně čitelné, ale záznam o tom je na straně tří tohoto díla uveden. Po vzniku Československé republiky, začal být opět používán původní název Břečtejn, částečně i s názvem Silberštejn.

Hospodářské budovy pravděpodobně stávaly na jihozápadní straně v podhradí na rovinném prostoru, o čemž však nejsou žádné znatelné pozůstatky a důkazy. Jejich materiál byl zřejmě použit společně s materiálem jádra hradu při výstavě vesničky Silberštejn, což bylo prováděno v letech 1677 – 1685.

Rovněž není plně jasné jak a zda byla využita osamocená skaliska pod hradem, na západní a severní straně.

Severně a severozápadně pod hradem, krátce po jeho vzniku, byl vybudován poplužní dvůr, jehož činnost byla ukončena v druhé polovině 17. století, tehdejším majitelem Schwarzenbergem, při budování vesničky Silberštejn.

30. června 1522 zásluhou Adama I., byl Břečtejn s panstvím Vlčic a Pilníkova propuštěn z manství Trutnovského a stal se přímým majetkem Zilvarů.

Toto své centrální sídlo, podle první zprávy o jeho založení, používali Zilvarové necelá dvě staletí. Již začátkem druhé poloviny 16. století, za Kryštofa Zilvara byla vybudována nová rozsáhlejší a pohodlnější tvrz přímo ve Vlčicích, na místě dnešního zámku. Tam také přenesli správu celého svého paství a stísněný hrádek opustili. Od té doby, zvláště v průběhu 17. století byl hrad označován jako pustý.

Současný vchod do hradu již není ten původní, který je ještě nyní znatelný výše vpravo, od nového vchodu. Nový vchod byl pravděpodobně vytvořen dodatečně v době, kdy Břečtejn již nesloužil původnímu užívání a byl pustý. Je otázkou zda nový vchod byl vytvořen v době romantické úpravy, což je pravděpodobné, nebo zda to bylo provedeno již dříve. Původní vchod je částečně zazděný a v jeho spodní části uvnitř hradu je jakási dodatečná výstavba pece, údajně k pečení chleba, která byla vybudovaná v době, kdy původní vchod nebyl již užíván.

V některých údajích o Břečtejně je uváděno, že byl zničen v době 30. lete války Švédy. Tento údaj však není plně doložitelný a jistý. Stojí za úvahu, že Břečtejn byl od druhé poloviny 16. století a v dalších letech nepoužívaný a tím rozpadávající. Z toho důvodu již jeho praktická zřícenina nemohla být v době 30. lete války cílem boje švédského vojska, jak se to projevovalo při boji o město Trutnov.

Hrad Břečtejn vlastnili ve své době následující členové rodu Zilvarů. Doba vlastnictví nastávajících majitelů, se většinou datuje od smrti otců, až do konce jejich života..

Prvním majitelem byl jeho pravděpodobný budovatel Jan I. do roku 1445. Dále to byl jeho syn, Mikuláš /Nykl/ do r.1476, vnuk Jan II. do r.1508, po smrti Jana II. hrad získali jeho synové Adam I., Mikuláš a Hynek, ti ho v roce 1515 předali Karlovi ze Šumburka, bratrovi první manželky Adama I. Beatrix ze Šumburka. V roce 1518 vše získal zpět Adam I. Od roku 1550 to byl jeho syn Jan III. a po jeho smrti v roce 1553 získal hrad s vlčickým a pilníkovským panstvím jeho bratr Kryštof. Po smrti Kryštofa v roce 1575 vše získala jeho manželka Sabina z Vřesovic a od roku 1581 byla majitelem jejich dcera Beatrix Eleonora, která se stala nejrozsáhlejším a nejvýznamnějším majitelem zilvarovských panství. V roce 1609 pak doporučila hlavní část svého panství s Břečtejnem Adamu III., synovi svého bratrance Adama II.

Posledním majitelem Břečtejna (jenž již nebyl sídlem), byl Adam III., který byl značně účastný v národním odboji proti Habsburkům. Po nešťastné bitvě na Bílé hoře byl 5.11.1622 odsouzen, ke ztracení majetku a pro setrvání v nekatolické protestantské víře vyhnán ze země.

Se zříceninou Břečtejna úzce souvisí i další památky, po zemanském rodu Zilvarů, které se nachází mimo Břečtejna a dále jsou uváděny ve čtyřech případech.

Ve Vlčicích v postraní kapli sv. Jana Nepomuckého u kostela sv. Vojtěcha, je umístěno 6 náhrobních desek rodu Zilvarů. Původně byly umístěny v kostele, jako součást jejich hrobky, kterou zřídil pod kněžištěm Jan I. v první polovině 15. století. Jsou zde dvě zajímavé postavy v rytířské zbroji Jan III. a Kryštof, dále dvě dětské postavy synové Jana III., kteří zemřeli během jednoho roku. Na některých deskách jsou nápisy jak v češtině, tak v němčině. Velmi významné jsou zde částečně zřetelné a stejné tři erby rodu Zilvarů.

Další památkou je pamětní deska po Adamu II. na okraji Žirče od Jaroměře, umístěná na kombinovaném pomníku. Tato pamětní deska byla původně instalovaná v kapli Adamova zámku v Žirči, po jeho smrti v roce 1597. Po roce 1652 uvedený zámek získali jezuité a tuto desku zlikvidovali. Ve 20. století při stavebních úpravách zámku, byla v prostoru staré navážky tato deska nalezená a umístěna na nově vybudovaném pomníku, neodůvodněně společně s erbem Theerů, kteří se Zilvary neměli nic společného. Tato deska s nápisem v němčině, byla nedávno již v rozpadávajícím stavu, ale v roce 2004 byla opravena.

Velmi zajímavá je pamětní deska nad postraním vchodem na věži kostela v Pilníkově, na níž je rodový erb a nápis o vybudování této soudobé kostelní věže, kterou vybudovala v letech 1604 – 1605 Beatrix Eleonora, dcera Kryštofa Zilvar. Tento nápis je ve staroněmčině a v současné době již těžko čitelný. Znění tohoto nápisu získal před mnoha léty pan Minařík žijící v Pilníkově a uvedl ho následovně v češtině: „Dle Ježíše Krista našeho stvořitele, byl v roce 1604 na příkaz rady a pomoci blahorodé Leonory z Lobkovic rozené Zilvarové z Vlčic, Pilníkova, Diebnice a Nových Zámků. V sídle tohoto panství postavila věž kostela ke cti a chvále svaté Trojice a náboženské obce. Ve jménu Boha v roce 1605 šťastně dokončen“. Pravděpodobně se jednalo pouze o věž, která je ještě i nyní po 400 letech výborná a součástí katolického kostela.

Rovněž i ve Dvoře Králové n/Labem na vnějším zdivu u vchodu na věž kostela sv. Jana Křtitele je umístěna náhrobní deska Jana staršího Zilvara ze Zilvarštejna a Pilníkova na Podhoří (současného Silvárova). Deska představuje postavu rytíře s erbem Zilvarů a nápisem ve staročeštině. Tato deska původně pokrývala jeho hrobku rubem navrch, umístěnou v kostele u vchodu, do roku 1839. Hrobka byla však údajně prázdná. Nápis je v současné době nečitelný. Před léty jej zjistil a uvedl jeho následné znění pan Jiří Hás: „J . . . . STARSSI ZILWAR Z ZILWARSSTEJNA A PILNIKOWA NA PODHORZI . . . . LETA PANIE 1605 DEN SWATEHO DIWISSE GINAC . . . PAN BUH RACZ MU DATI LEHKE OPOCZINUTI“.

Po odsouzení posledního majitele Břečtejna Adama III. v roce 1622, kdy byl zbaven veškerého majetku a vyhnán ze země, se na tomto panství vystřídala řada nových majitelů. Především se jednalo o stoupence Habsburků, kteří se získaným panstvím vlastnili i Břečtejn, jenž byl již nepoužitelnou zříceninou.

Od roku 1623 to byl Albrecht z Valdštejna, který v roce 1627 předal panství, ve formě manství císařskému vojákovi plukovníku Danielu Hebronovi.

Dále to byl v letech 1638 - 1675 polský šlechtic Jakub Weyhler a jeho dcera Cecilie Eleonora Breunerová.

V letech 1675 - 1789 jej vlastnili Schwarzenbergové, Jan Adolf, dále Josef Adam a poslední Jan Nepomuk. Za nich pak došlo v letech 1677 - 1685 ke značné devastaci Břečtejna, který byl rozebírán na výstavbu nově vznikající vesničky Silberštejn, dnešní Hrádeček, mající na počátku 18. století 11 domů. V roce 1789 se Schwarzenbergové přemístili do jižních Čech.

V roce 1790 se Břečtejn dostal společně s panstvím do vlastnictví velkopřemyslníka Jana Františka Theera, který současně získal šlechtický predikát „Ze Silberštejna“. Ten dal již zřícenině hradu v roce 1794 romanticky upravit a stavebně zajistit. Nechal pravděpodobně vybudovat nový vchod a schody k němu. Na místě paláce a věže postavil osmiboký dřevěný altán, který zde byl viditelný ještě v roce 1969. Byla to zřejmě poslední jediná údržba zříceniny. Dále vlastnili celé panství s Břečtejnem jeho potomci, Jan Baptista Theer, Josef Karel Theer a poslední dědic byl Adolf Karel Theer. Po jeho smrti, bylo panství v roce 1861 předáno univerzitám v Praze a ve Vídni.

Dalším vlastníkem od roku 1868 byl Hugo Wihard, továrník z Libavy.

Posledním soukromým majitelem od roku 1916 byl Friedrich Reimann.

Po vzniku Československé republiky v roce 1921 majitelem hradu spolu s okolními lesy se stal náš stát, což je v záznamu Katastrálního úřadu pro Královéhradecký kraj Katastrálního pracoviště Trutnov.

V záznamu je uvedeno: „Došlo 28.listopadu 1921, č.d. 12453. Podle návrhu Pozemkového úřadu v Praze z 25.listopadu 1921 č.j. S 558 poznamenává se, že nemovitosti zde zapsané zabrány jsou státem dle zákona ze 16.dubna 1919 č. 215 sb. zák. a nař.“.

V tomto záznamu je uvedena řada katastrálních čísel obce Silberštejn, mezi nimi je i číslo 96, které je od roku 1997 rozděleno na čísla 96/1 a 96/2 . V čísle 96/2 je zřícenina hradu Břečtejna. Přestože se stát stal v této době majitelem Břečtejna, tak nepřijal do roku 2005 žádná opatření, k záchraně rozpadávající zříceniny. Pouze bylo ustanoveno číslo této kulturní památky 3720, ale to je jediné co bylo státními orgány učiněno.

Situace zříceniny je od průběhu 20. století přímo katastrofální a zdivo rozpadávající, které ohrožuje i kolem jdoucí návštěvníky. Tento stav pokračoval dál. Vchod do hradu byl od té doby a stále je obtížný a pro starší návštěvníky téměř nemožný.

Situace nastala taková, že nedojde-li v nejkratší době k jeho záchraně, zbude z této významné kulturní památky za několik let pouze hromada kamení.

Břečtejn přežil více než polovinu tisíciletí a je nutné učinit vše, aby přežil i další a byl zachován pro generace, které přijdou po nás, i když se jedná pouze o zříceninu hradu.

Záchrana Břečtejna je nutná z toho důvodu, že se jedná o významnou národní kulturní památku, jak z hlediska historie našeho národa, tak z hlediska hradní architektury.

Po historické stránce je význam Břečtejna v tom, že poslední významní členové rodu Zilvarů ze Silberštejna, Adam III. (majitel Břečtejna) a jeho bratr Jan IV. se plně aktivně zapojili v rámci stavovského povstání v letech 1618 – 1620 do odbojové činnosti proti Habsburkům.

Působili na Královéhradecku, Litomyšlsku a Slánsku, po stránce politické, vojenské a finanční. Získávali muže do stavovského vojska, organizovali výzvědnou službu, půjčovali direktorům peníze, mařili verbování pro císaře a prováděli další činnost pro zbavení vlivu Habsburků na České království.

Zato po nešťastné bitvě na Bílé hoře, která je největší tragedií našeho národa, byli v roce 1622 odsouzeni zrádnou katolickou šlechtou a habsburskou vládou, ke zbavení svého majetku.

Adam pro setrvání v nekatolické protestantské víře byl vyhnán ze země a odešel s nejmladším synem do Slezska. Jan byl odsouzen k trestu smrti, jemuž se však podařilo včas před lety 1622 uprchnout s dvěma syny z vlasti do Saska.

Uvedenou činností dokázali, že patří mezi českou vlasteneckou šlechtu, která vyvinula maximální úsilí pro existenci českého národa a státu. Z těchto důvodů by měli být v současných letech a dalších století uctívání za významné bojovníky pro naši existenci.

To znamená, že Břečtejn, který byl sídlem tohoto rodu a je památkou po uvedeném Adamovi a Janovi, by měl být prohlášen Ministerstvem kultury ČR za „národní kulturní památku“.

Zodpovědné státní památkové orgány by měly plně zajistit záchranu této významné kulturní památky a zabezpečit přístupnost veřejnosti zajímající se o historii našeho národa, do prostoru zříceniny Břečtejna v nejkratší době.

Začátkem ledna 2008 vznikl Národní památkový ústav ú.o.p. v Josefově pro Královéhradecký kraj, který by měl vyvinout maximální úsilí pro význam a záchranu Břečtejna jako jedné z nejvýznamnějších historických památek Královéhradecka.

Břečtejn by měl být hodnocen daleko významnější památkou, nežli památky vzniklé za vlády Habsburků po roce 1620. Z hlediska aktivní vlastenecké činnosti Adama a Jana proti vládě Habsburků má Břečtejn značný národní význam pro naši republiku.

Kladné hodnocení účasti Adama a Jana Zilvara v odboji proti habsburské nadvládě vychází i ze slov prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka, který takto hodnotil význam Habsburků, pro jejich záporný vliv na český národ: ... „Habsburkové nám byli politicky a kulturně vždycky cizí, ba nepřátelští. Před 300 lety, po bitvě na Bílé hoře, konfisko-

vali Habsburkové tři čtvrtiny půdy těm, kteří byli pro dynastii, rozdělili ji znova cizincům ze všech končin světa. Tenkrát byl vypuzen také Komenský, na 30 000 rodin, tedy asi 150 000 lidí bylo vyhnáno“.

Hodnota Břečtejna tkví rovněž i v tom, že je ještě doposud viditelným a znatelným dokladem středověké hradní architektury slezského typu jediného v Čechách.

Břečtejn se svoji překrásnou přírodní scénérii, byl vyhledávaným místem zájemců pro historické památky již v období 19. století. Důkazem toho jsou poštovní fotografie Břečtejna z množství návštěvníků, kdy je zřícenina ještě kladně pohledná. Rovněž důkazem je i návštěva Karla Hynka Máchy v srpnu 1833, kdy on si současně namaloval obrázek Břečtejna.

V minulosti zde údajně byly organizované různé kulturní akce, divadelní hry, ukázky, restaurace a podobně. V roce 1993 na přilehlé stráni byla sehraná zajímavá historická scéna, „Bitva devíti měst – Slezané v Čechách“.

Ve spojitosti se skalami u Vlčic a zde probíhající turistickou stezkou, skýtá tato krajina i zajímavé možnosti turistiky. Velmi výstižně o tom pojednává hodnotný článek „Vlčické skály“ v měsíčníku Krkonoše čís.8/94.

Zajímavá je pro návštěvníky i ta skutečnost, že v prostoru Hrádeček pod hradem má chalupu bývalý, významný prezident Československé a České republiky pan Václav Havel.

Snahou obce Vlčice, Klubu rodu Zilvarů – Silvarů s O.P.S. Břečtejn je zachránit tuto kulturní památku, zříceniny hradu Břečtejna s jeho krásným okolím. Je to pro občany Trutnovska, tak celého Královéhradeckého kraje, mající zájem o kulturní památky a turistiku.

Na ukončení tohoto díla upozorňujeme na chybné psaní příjmení Zilvar v některých případech s dlouhým „á“, to znamená Zilvár, toto je však špatné. Podle údajů v „Trutnovských deskách manských z roku 1540“ uložených v SÚA Praha, u členů rodu Adama a Mikuláše Zilvara, je pouze uvedeno krátké „a“, to znamená Zilvar. Takto by to mělo být pouze používáno.